

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1003727/5

בבית הדין הרבני האזורי טבריה

לפני כבוד הדיינים:

הרב חיים בזק – אב"ד, הרב שלמה שושן, הרב ינון בוארון

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד תהילה כהן)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד תמיר סבן)

הנדון: בירור האם כסף שנתן אבי האישה לבני הזוג ניתן כמתנה או כהלוואה

מיני-רציו:

* בירור האם כסף שנתן אבי האישה לבני הזוג ניתן כמתנה או כהלוואה.

* חוזים – הלוואה – הוכחתה

תביעת הנתבעת (להלן: האישה) לקבוע כי הסכום שנתן אביה לצדדים לצורך רכישת הבית ניתן כהלוואה ולכן מדובר בחוב משותף ועל האיש להחזיר את חלקו בהלוואה. יצויין כי הכספים הועברו לחשבון הבנק של האישה ולאחר מכן, לקבלן שבנה את הדירה שנרשמה על שם בת האישה מנישואים קודמים. האב צורף כצד לתביעה. לטענת האיש, הכספים ניתנו כמתנה ולכן הוא אינו חייב להחזירם.

ביה"ד הרבני האזורי פסק:

האישה טענה כי הצדדים החזירו לאב את סכומי החזר ההלוואה ששילם מדי חודש בחדשו, אך לא הוכיחה את דבריה. מכיוון שהעברת הכספים נעשתה על ידיה לאחר פרוץ הסכסוך, ואין כל ראיה שהתובע הסכים לכך. מאידך, גם האיש לא הוכיח שהסכום ניתן כמתנה. מכיוון שכך, יש לפנות למקורות ההלכה ולברר כיצד יש לפסוק במצב כזה. בסופו של יום ביה"ד קובע כי הכספים ניתנו כהלוואה ועל כן חלקו של האיש בהלוואה זו יוחזר מתוך הכספים המוחזקים בנאמנות בקופת ביה"ד וזאת מהנימוקים הבאים:

בספר עטרת דבורה, מוכיח שכאשר אדם נותן לחברו סכום כסף גדול שאין מקובל לתתו כמתנה, ולא סוכם ביניהם אם הנתינה מהווה מתנה או הלוואה, הדבר נחשב כהלוואה והמקבל חייב להחזיר את הסכום לנותן. גם במאמר שפרסם הדיין הרה"ג יעזר אריאל בתחומין בואר באריכות כי כספים שניתנו לקרוב משפחה ולא נאמר בפירוש אם ניתנו כמתנה או הלוואה, חזקתם שאינם מתנה. גם בנידון שלנו,

אין כל היגיון שאדם ייתן מתנה בסכום כה גדול לחתנו ואף ישעבד לשם כך את דירתו, כאשר הוא איננו איש עשיר במיוחד.

האמור לעיל מתייחס למצב שבו הנתבע מודה כי התובע נתן לו כסף בלי לומר בפירוש אם זו הלוואה או מתנה, אך בנידון דידן האיש איננו מודה שהכסף ניתן ללא הסכם מפורש, אדרבה, הוא מבקש להסיק שהכסף ניתן כמתנה, מכיוון שלא נעשה הסכם הלוואה. אין בדבריו הודאה שהכסף ניתן בסתמא ולכל היותר ניתן להתייחס לדבריו כאילו הוא אומר איני יודע. ובאומר איני יודע, הדבר שנוי במחלוקת הפוסקים: לפי שער-משפט חייב לשלם ולפי מהרשד"ם פטור. ביה"ד מעלה פרשנויות שונות שנדונו בפוסקים בדבר המצבים להם כיוון המהרשד"ם וכי בנסיבות דנן, ישנה אפשרות כי המהרשד"ם יודה לדברי שער המשפט והאיש יחויב להחזיר את הכסף.

נימוק נוסף הוא כי בין הצדדים נחתם הסכם גירושין בסיועו של רב מהישוב. אמנם ההסכם לא אושר כי האישה חזרה בה מהסכמתה, אך עיון בהסכם הגירושין, מעלה כי לפחות בנושא מכירת הדירה, האישה מילאה אחר ההסכם ופעלה ככל הנדרש לביצוע מכירתה ולהחזר החובות המשותפים כפי שהוסכם. עובדה זאת מחייבת את האיש למלא את חלקו בנושא חלוקת כספי הדירה. אחת מהוראות ההסכם בעניין זה הייתה – כי מתוך כספי תמורת הדירה, יבוצע פירעון המשכנתא שלקח אבי התובעת.

עוד צוין כי הדירה נרשמה על שם בתה של האישה מנישואיה הקודמים, כך שגם אם ניתנה מתנה, המקבלת הישירה הייתה הבת ולא בני הזוג. אם כן, כאשר הבת חתמה על הסכם המכירה של הדירה, זה בוודאי היה על דעת קיום ההסכם בין הצדדים, והחזרת כל הסכומים כפי שהוסכם בין הצדדים. ההסכם בין הבת ובין הצדדים איננו הסכם בין בני זוג ועל כן אינו טעון אישור. כמו כן, אמנם הבת לא חתמה על הסכם כלשהו בכתב, אך גם הסכם שנעשה בעל פה מחייב, הן על פי ההלכה והן על פי החוק.

בנוסף לאמור, לשון ההסכם מהווה רגליים לדבר, ואף ראייה גמורה, שהסכום ניתן כהלוואה, שאם לא כן האיש לא היה מסכים להחזירו.

בנוסף, עיון בפסק דין של ביה"ד בירושלים, בתיק 938836/12, שעסק במקרה דומה לשלנו, תומך אף במסקנה כי מדובר בהלוואה.

טעם נוסף: לאישה נאמנות בדבריה בטענת מיגו שיכלה לטעון כי הכספים ניתנו לבתה וכי הדירה שייכת לבת בלבד. אמנם בהסכם נכתב אחרת, אך באותו הסכם נכתב שהכספים של המשכנתא יוחזרו לאב.

כל האמור לעיל עוסק במקרה שבו הנותן שנתן את הכספים העבירם ישירות למקבל. אך בנדון שבפנינו, הכספים לא הגיעו מעולם לידי האיש והוא לא היה מעולם מוחזק בהם. הכספים הועברו לחשבון הבנק של האישה ולאחר מכן, לקבלן שבנה את הדירה שנרשמה על שם בת האישה. אמנם מחשבון בנק זה התנהלו כספי שני הצדדים, אך עצם העברת הסכום לחשבון זה איננה מהווה קניין או ראייה לכאורה לזכייתו של האיש בהם. גם כאשר הכספים הועברו לקבלן, עדיין אין כאן העברתם לאיש, שהרי הדירה לא נרשמה על שמו מעולם והוא לא זכה כלל בכספים אלו.

פסק דין

להלן יינתן פסק דין בתביעת הנתבעת לקבוע כי הסכום שאביה מר ב' נתן לצדדים הוא חוב משותף. הרקע לתביעה פורט בהחלטה שניתנה ביום ג' באדר ב' התשע"ו (13.03.2016) וכדלהלן:

הופיעו בפנינו התובע ובאת כוחו והנתבעת ובא כוחה וכן אביה של הנתבעת. הצדדים ואבי הנתבעת הסכימו לצרף את האב, מר ב', כצד לדיון וכי כל החלטה שתתקבל תחייב גם אותו. התובע הבהיר כי הסכמתו ניתנת בכפוף לכך שבית הדין הגדול לא יקבל את עמדתו בדבר חוסר סמכות בית הדין לדון בנושא זה.

בדיון נדונה תביעת אביה של הנתבעת לקבלת סכום של כמיליון ש"ח שנתן לבני הזוג כהלוואה לצורך רכישת הבית בכ'. לדבריו, הוא לקח משכנתא על דירתו לפי בקשת הצדדים, ונתן את הכסף לצדדים לצורך רכישת הדירה בכ', בתנאי מפורש שהצדדים יחזירו לו מדי חודש בחודשו את התשלומים שהוא חוייב בהם לפירעון המשכנתא. לדבריו כן נעשה, והתובע היה פורע לו מדי חודש בחודשו במזומן את הכספים. הוצג גם מסמך בדבר העברת סכום גדול יותר עבור כמה חודשים בהעברה בנקאית. התובע טוען שהכספים ניתנו כמתנה ולא כהלוואה ולכן אינו חייב להחזירם. מאידך, הנתבעת מודה לטענת אביה שהכספים ניתנו כהלוואה ולא כמתנה.

בסעיף יא לאותה החלטה נכתב כך:

תביעת אבי הנתבעת להחזר הלוואה: בהתאם להודאת הנתבעת בדיון, שהכספים ניתנו לה ולתובע כהלוואה לצורך רכישת הבית בכ', יוחזר לבנק מחצית מחוב המשכנתא הרשומה על שם אבי הנתבעת, מתוך הכספים המופקדים בנאמנות, וכספים אלו יקוזזו מחלקה של הנתבעת בכספי הנאמנות. לגבי יתרת הסכום, מאחר והתובע הכחיש כי הכסף ניתן לצדדים כהלוואה, וטען שהסכמתו לחלוקת הכספים כאמור בהסכם הגירושין, היתה בכפוף לכך שיתקיים ההסכם במלואו, יתקיים דיון להוכחות שאליו יוזמן הרב מ' כעד לפי בקשת התובע וכן הנתבעת רשאית להציג ראיות או עדויות להוכחת עמדתה.

לאחר מכן התקיים דיון נוסף במעמד הצדדים ובאי כוחם, ובו התקבלה עדות של הרב מ', רב היישוב ל', ושל קרובי משפחת הנתבעת. לאחר הדיון התקבלו סיכומי שני הצדדים. בנוסף נציין כי בית הדין הגדול דחה את ערעור התובע בנושא סמכות בית הדין, ועל כן, הסכמת הצדדים לצרף את האב, מר ב', כצד לדיון, היא בתוקף וההחלטה דלהלן מחייבת גם אותו.

כמו כן, לאחר עיון בכתבי הצדדים התברר כי מה שנכתב בהחלטה הקודמת, לא היה מדויק. מר ב' לא נתן את כספי המשכנתא שקיבל מהבנק ישירות לצדדים, או למוכר הבית. למעשה, הוא העביר סכומים בסך כולל של 1,078,000 ש"ח מכספים שקיבל תמורת מכירת דירתו הקודמת, לחשבון הבנק שהיה רשום על שם הנתבעת, לצורך העברתם לקבלן שבנה את בית הצדדים. לאחר שהעביר את הכספים כאמור, הוא לקח משכנתא לצורך רכישת דירתו החדשה בכ' ובהסכם הגירושין הראשון שנחתם בין הצדדים, הוסכם להחזיר לו את הכספים כדי שיוכל לפרוע את המשכנתא.

לאחר עיון בחומר שבפנינו קובע בית הדין כי הסכום שניתן לצדדים על ידי מר ב' ניתן כהלוואה. חלקה של הנתבעת כבר הוחזר ועל התובע להחזיר גם הוא את חלקו בהלוואה זו לידי מר ב'. להלן הנימוקים להכרעת בית הדין:

א. הנתבעת טענה כי הצדדים החזירו לאב את סכומי החזר ההלוואה ששילם מדי חודש בחדשו, אך לא הוכיחה את דבריה. המסמך שהציגה על העברת הכספים לאביה, איננו מוכיח דבר, מכיוון שהעברת הכספים נעשתה על ידיה לאחר פרוץ הסכסוך, ואין כל ראיה שהתובע הסכים לכך. העדים שהביאה לא העידו על ידיעה ברורה אלא על הערכת סובייקטיבית לפי מצב

היחסים במשפחה, כפי שהיה ידוע להם ומשיחות ששמעו. כמו כן, כל העדים הינם קרובי משפחה של הנתבעת ואביה ואינם עדים כשרים להעיד בתיק זה.

מאידך, גם התובע לא הוכיח שהסכום ניתן כמתנה ואף העד שהביא התובע, לא תמך בגרסתו. יתר על כן, התובע לא טען כלל שנאמר לו במפורש כי הכסף ניתן לו במתנה. כפי העולה מדברי התובע, הוא הבין שהסכום ניתן כמתנה מכך שלא תבעו ממנו להחזירו, אך לא טען שנאמר לו בפירוש שזו מתנה. (ייתכן שגם אם היה טוען כך, לא היו דבריו מתקבלים, כי מסתבר שהכסף ניתן ללא אמירה מפורשת, אך אין צורך להיכנס לספק זה).

ב. נציין כי ההתנהלות לקבלת הכסף מאבי הנתבעת התבצעה על ידיה בלבד, והתובע לא היה מעורב בפרטים. משום כך, אין הוא יכול לטעון שהיה סיכום שהתשלום ייחשב מתנה. כן מוכח מדבריו בפרוטוקול מיום כ"ב באדר א' התשע"ו (02.03.2016), שורה 268:

בית הדין: אולי היא לקחה את ההלוואה מאבא שלה בתור הלוואה. הרי היא ניהלה הכל, היא עשתה הכל, אתה רק נתת לה גיבוי מאחור. אז אולי היא כן לקחה הלוואה על מנת להחזיר לו?

ת: כל ההלוואות שלקחנו מהבנק תמיד הייתי איתה בפרוט.

ביה"ד: אבל אולי האבא זה עניין אחר.

ת: גם אני לקחתי הלוואות.

דהיינו – התובע לא טוען ששמע בפירוש מפי מר ב' שהסכום ניתן במתנה. וכן בשורה 434 שואל בא כוח הנתבעת את התובע:

ש: אז קיבלתם הלוואה?

ת: אני לא אמרתי שקיבלנו הלוואה. אנחנו קיבלנו מתנה.

בית הדין: איך אתה יודע שזה מתנה ולא הלוואה?

ת: הם ידעו מהתחלה שאנחנו לא יכולים להחזיר את הכסף.

שוב - אין כאן הצהרה שדובר מפורשות על מתנה, אלא התובע טוען שהדבר היה מובן גם לנותן שהצדדים לא יוכלו להחזיר לו את הכסף ועל כן הוא מסיק שהכוונה היתה למתנה. גם העד הרב מ', הצהיר שלא ידוע לו אם הכסף ניתן כהלוואה או כמתנה. בפרוטוקול של הדיון עדות העד שורה 72:

בית הדין: אני רוצה לחדד. האם שמעת שהמילה מתנה נאמרה ממנה? כן או לא?

העד: אני לא זוכר לא מתנה ולא הלוואה. אמרתי שאת כל החובות שלהם שיחזירו לאחר מכירת הבית. לגבי הלוואות משכנתא [...] אני לא יכול לומר באופן ברור שזה מתנה.

ג. מכיוון שכך, עלינו לפנות למקורות ההלכה ולברר כיצד יש לפסוק במצב כזה. והנה, בספר עטרת דבורה (חלק חו"מ סימן כ"ב עמ' 793 ואילך), מוכיח שכאשר אדם נותן לחברו סכום כסף גדול שאין מקובל לתתו כמתנה, ולא סוכם ביניהם אם הנתונה מהווה מתנה או הלוואה, הדבר נחשב כהלוואה והמקבל חייב להחזיר את הסכום לנותן. ולהלן נצטט מספר מקורות שהביא שם:

"העיקר תלוי בדברים שנאמרו בעת הסיכום על מסירת סכום הכסף או בעת מסירת הכסף, אלא אם כן מתוך העניין עולה אומדנא שבליבו ובלב כל אדם שכוונת הנותן לשם מתנה.

מלבד זאת, הטענה שהכסף ניתן במתנה, נחשבת כטענה גרועה, מאחר שלא סביר ששמעון שאינו מוחזק כאדם עשיר יחלק מתנות בסכום כה גבוה לאדם שאינו קרובו או ידידו הקרוב.

הרמ"א בחושן משפט סימן רסד ס"ד כתב:

"כל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה לא יוכל לומר בחינם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו".

וכתב על דבריו בספר אמרי בינה (טוען ונטען סימן ז):

"וקשה אמאי לא הוי כאיני יודע אם נתחייבתי. וצריך לומר דזה הוי כחזקה דאין אדם נותן בסתם מתנה כיון דלא פירש".

ועיין עוד בתומים סימן קמ"ו סק"כ ובקצות החשן סימן שסג סק"ט ובשער משפט סימן עט סק"ב שאם נתן לו מעות ואין יודע אם ניתן בהלוואה או במתנה בסתמא קובעים שאין אדם נותן מעותיו במתנה.

עיין גם במאמר שפרסם הדיין הרה"ג יועזר אריאל בתחומין (כרך כ"ז עמוד 349), ובו ביאר באריכות כי כספים שניתנו לקרוב משפחה ולא נאמר בפירוש אם ניתנו כמתנה או הלוואה, חזקתם שאינם מתנה. גם בנידון שלנו, אין כל היגיון שאדם ייתן מתנה בסכום כה גדול לחתנו ואף ישעבד לשם כך את דירתו, כאשר הוא איננו איש עשיר במיוחד.

אמנם לכאורה קיימת סתירה בדברי הרמ"א בנושא זה. בחושן משפט סימן רסד סעיף ד פסק וזה לשונו:

וכן כל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה, לא יוכל לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פ' שני דיני גזירות).

ומאידך בחושן משפט סימן שסג סעיף י כותב הרמ"א:

האומר לחבירו דור בחצרי, אין צריך ליתן לו שכר (ב"י בשם הרשב"ץ).

אך עיין מה שהכריע והבית שמואל באבן העזר סימן ע ס"ק כ"ח:

"מיהו נראה עיקר דצריך לשלם לו, דהא כתבו הרשב"א והר"ן והמגיד פרק י"ב הזן או המהנה לחבירו סתם חוזר ומשתלם ממנו ולא אמרינן במתנה יהיב ליה, וכן פסק הרב רמ"א ביורה דעה סימן רנ"ג ובחושן משפט סימן רס"ד וכן הוא בבית יוסף סימן קס"ו וכן פסק בט"ז שם וכן כאן בדין זה מוציאים ממנו".

וכן עיין מה שכתב ביאור הגר"א בסימן שסג ס"ק לא:

האומר כו'. עיין באר הגולה בשם ב"ח ודבריו צריך עיון דהא כאן מיירי דלא עבידא לאגרא כמו שכתב התשובה שם, ואפילו פירש לים ולא אמר ליה כו' כל שכן כו'.

ובליקוט: האומר לחבירו דור כו'. רוצה לומר בלא קיימא לאגרא דאפילו לא אמר דור פטור כל שכן באמר לו דור. שם בתשובה וכן הוא להדיא בבבא מציעא ס"ד ב' אמר רב יוסף כו' איכא דאמרי אמר רבי יוסף כו' ודור בחצרי כו' ועיין יורה דעה סימן קס"ו ס"ב.

לדעת הגר"א, אין סתירה ואין מחלוקת בין האמור ברמ"א בסימן רסד בשם הר"ן והרשב"א, לבין דברי הרמ"א בשם התשב"ץ בסימן שסג, והתשב"ץ מדבר על חצר דלא עבידא לאגרא ולכן אין מחייבים אותו לשלם.

ועיין בספר עטרת דבורה במאמר הנזכר שהעלה השערה כי מה שהתקשו האחרונים ביישוב הסתירה, נבע מכך שדברי התשב"ץ הובאו בבית יוסף על פי קיצור התשובות שהיו לפניו ועיין בתשובה המלאה שבפנינו, מעלה בבירור כדברי הגר"א.

מה הדין כשהמקבל טוען איני יודע

ד. האמור לעיל מתייחס למצב שבו הנתבע מודה כי התובע נתן כסף לו בלי לומר בפירוש אם זו הלוואה או מתנה, אך בנידון דידן התובע איננו מודה שהכסף ניתן ללא הסכם מפורש, אדרבה, הוא מבקש להסיק שהכסף ניתן כמתנה, מכיוון שלא נעשה הסכם הלוואה. אין בדבריו הודאה שהכסף ניתן בסתמא ולכל היותר ניתן להתייחס לדבריו כאילו הוא אומר איני יודע. ובאומר איני יודע, הדבר שנוי במחלוקת הפוסקים.

נושא זה עלה בעבר בבית דין זה בהרכבו הקודם, בדיון בו עסק בית הדין במקרה שבו ניתנו כספים מקרובי בעל לצורך שיפוץ בית עבור בני הזוג. חבר בית הדין, הגאון הרב יעקב אריאל, הביא את עמדתו באותו נדון במאמר הנ"ל בתחומין. להלן ציטוט מתוך המאמר:

בכתובות יב, ב נחלקו האמוראים בתובע מנה מחברו, והלה אומר איני יודע:

רב הונא ורב יהודה אמרי חייב, ברי ושמא - ברי עדיף, רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור - אוקי ממונא בחזקת מריה.

הפוסקים נחלקו בטענת שמא במתנה. בשער-משפט (עהו, כתב):

נראה כשאומר איני יודע אם במתנה נתת לי - חייב לשלם, כיון שבוודאי קבל המעות מיד חברו, ואינו יודע באיזה אופן בא לידו חייב, דבכהאי גוונא ברי עדיף, בפרט דמתנה לא שכיחא [...] והכא כיון שודאי נטלו מחברו, וספק אם במתנה בא לידו, בכהאי גוונא אמרינן ברי עדיף.

לעומתו כתב המהרשד"ם (ח"מ סימן ט):

אבל בנדון דידן, שאומר הנתבע איני יודע, מאן לימא דהוי דינא הכי [...] וכן נמי אם טען איני יודע פטור, דהלכה כרב נחמן.

באמרי-בינה (טו"נ סימן ז) פסק כמהרשד"ם, שאם "אינו יודע ואינו זוכר, אם במתנה או בהלוואה [...] לא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף", והוסיף:

ברמ"א (סי' רסד) מבואר, דבכל העניינים מה שאחד עושה טובה, דחייב לשלם, ולא אמרינן דבחנם נחות [...] וקשה, אמאי לא הוי כאיני יודע אם נתחייבתי? וצריך לומר, דזה הוי כחזקה, דאין אדם נותן סתם במתנה, כיון דלא פירש, יעויין קצות-החושן (שסג, ט). ומכל מקום זה דווקא אם נתן בסתם, אבל באומר שאינו יודע אם בא לידו בפירוש במתנה, או לפרעון חוב, או דרך הלוואה, לכולי עלמא הוי כאומר איני יודע אם נתחייבתי.

עד כאן ציטוט מתחומין. בהמשך המאמר מאריך הרב אריאל להוכיח כדברי שער המשפט ולא כדברי החולקים ועיין שם.

והנה, לאחר העיון בדברי מהרשד"ם, נראה כי המהרשד"ם יודה לדברי שער המשפט, במקרה שבו הנתבע טוען שייתכן שקיבל את הכסף כמתנה, אך אינו טוען לאפשרות שהכסף הגיע לידי כפירעון חוב. המהרשד"ם מתייחס לשאלה שהיתה בין שני בני אדם שהיה ביניהם משא ומתן בעסקים שונים. התובע טען שהוא נתן לנתבע כיס של מעות עבור חוב מסוים ואילו הנתבע טען כנגדו - שמא היית חייב לי בגלל חוב אחר. במקרה זה דווקא, שבו הנתבע טען איני יודע אם היית חייב לי חוב אחר וכו', המהרשד"ם פסק שאין התובע יכול להוציא את הכסף מהנתבע. אך כשלא היו ביניהם עסקים אחרים והאלטרנטיבה להלוואה היא רק מתנה – אפשר לומר שבמקרה כזה יודה גם המהרשד"ם, שאין טענת הנתבע מתקבלת והוא יחויב להחזיר את הכסף. ניתן לדייק כך מתוך לשון השאלה במהרשד"ם:

שאינו יודע מקבלת כיס זה ושאם קבלו לא היה אלא לפירעון חוב שקדם
וקבל ממנו בעד הערל ההוא שכבר עבר או היה לפירעון איזה חוב אחר
ממשא ומתן היה ביניהם.

משמע מהשאלה, שבאותו מקרה התנהלו עסקים נוספים בין הצדדים וייתכן שהנתבע קיבל את הסכומים לפירעון חוב אחר. משום כך הטענה מתקבלת. אבל אם היה טוען איני יודע אם זו מתנה או הלוואה, ולא מעלה אפשרות שהכסף ניתן לפירעון חוב אחר, בזה לא דיבר המהרשד"ם כלל, וייתכן שבמקרה כזה היה פוסק כדברי שער המשפט.

מאידך, באמרי בינה (דיני טוען ונטען סימן ז) נראה שלא הבין כך בדעת המהרשד"ם. בתחילת דבריו רצה לומר שכשאדם נתן כספים בסתם לחברו, יש מקום לומר במקרים מסוימים, כמפורט שם, לא יוכל לטעון שזו הלוואה. אך לאחר מכן חזר בו וכתב:

"באמת זה אינו, דברמ"א (סי' רס"ד) מבואר דבכל עניינים מה שאחד עושה לחבירו טובה דחייב לשלם ולא אמרינן דבחנם נחית, והוא מדברי הר"ן כתובות פרק שני דיני גזירות דהוי כיווד לשדה חבירו שלא ברשות דחייב לשלם לו, וקשה אמאי לא הוי כאיני יודע אם התחייבתי. וצריך לומר דזה הוי כחזקה דאין אדם נותן בסתם מתנה כיון דלא פירש, ועיין קצות החושן (סי' ס"ג סק"ט) ומכל מקום זה דוקא אם נתן בסתם, אבל באומר שאינו יודע אם בא לידו בפירוש למתנה או לפירעון חוב, או בדרך הלוואה, לכו"ע הוי כאיני יודע אם נתחייבתי, וכמו שכתב מהרשד"ם הנזכר."

דהיינו - אם הנתבע מודה שהנותן נתן בסתם - עליו להחזיר, אך אם הוא טוען שאינו יודע אם בא לידו למתנה או לפירעון חוב, או להלוואה - אין מוציאים מידו.

בדוחק ייתכן לומר, שגם הוא עוסק במקרה שבו הנתבע מעלה גם אפשרות שקיבל לשם פירעון חוב וכד', אבל אם קיימות שתי אפשרויות בלבד - מתנה או הלוואה - גם הוא יודה שקיימת חזקה שזו אינה מתנה. אך פשט דבריו אינו כן. אולם דבריו תמוהים דמאי נפקא מינא אם הנתבע אומר איני יודע שמא חשבת שזו מתנה, או אומר איני יודע שמא אמרת שזו מתנה. כל זמן שאינו טוען בפירוש שנאמר לו שזו מתנה, הרי טוען נגד חזקה! וייתכן ליישב את דבריו, שיש לחלק בין אדם שאינו זוכר אם נאמר לו במפורש שזו מתנה, דבזה פסק האמרי בינה שאין להוציא מידו, לבין אדם שאומר סתם איני יודע וברור שלא נאמר לו בפירוש שזו מתנה, בזה הוא יודה שדינו כמו אדם שמודה שקיבל סתם ואינו יודע אם הנותן התכוון למתנה.

מלבד כל זה, ניתן לומר שהאמרי בינה מדבר באופן שבו אין כל הוכחה להניח שהנותן נתן לשם הלוואה יותר מאשר לשם מתנה, אבל בנידון כמו במקרה שלפנינו, שיש רגליים לדבר שהנותן לא התכוון למתנה, גם הוא יודה לשער המשפט.

ה. נימוק נוסף לקביעתנו: בין הצדדים נחתם הסכם גירושין בסיועו של הרב מ' מהישוב ל'. אמנם ההסכם לא אושר כי הנתבעת חזרה בה מהסכמתה, אך עיון בהסכם הגירושין, מעלה כי לפחות בנושא מכירת הדירה, הנתבעת מילאה אחר ההסכם ופעלה ככל הנדרש לביצוע מכירתה ולהחזר החובות המשותפים כפי שהוסכם. עובדה זאת מחייבת את התובע למלא את חלקו בנושא חלוקת כספי הדירה. גם אם לא ניתן להסכם תוקף משפטי, ביצוע חלקה של הנתבעת מחייב את התובע לקיים את חלקו. ההסכם נעשה לפני מכירת הדירה, ונאמר בו כי הדירה "תימכר" - בלשון עתיד - וכספי תמורתה יחולקו כמפורט בסעיף 7.2, שאחת מהוראותיו היתה – כי מתוך כספי תמורת הדירה, יבוצע פירעון המשכנתא שלקח אבי הנתבעת. מאחר והדירה היתה רשומה על שם בתה של האישה, אין כל ספק כי אילו התובע לא היה מסכים לחלוקת הכספים כמפורט, התובעת לא היתה מאפשרת לבתה לחתום על המכירה. משום כך, גם אם אין להסכם תוקף משפטי מחייב, העובדה שהנתבעת ביצעה בפועל את חלקה בסעיף זה, על ידי שהורתה לבתה לשתף פעולה במכירת הדירה, מחייבת את התובע לפעול לפי החלק השני שבו נאמר כי צדד יחולקו כספי התמורה.

ו. נציין עוד, כי הדירה נרשמה על שם בתה של האישה מנישואיה הקודמים, ואם כן גם אם ניתנה מתנה, המקבלת הישירה הייתה הבת ולא בני הזוג. אם כן, כאשר הבת חתמה על הסכם המכירה של הדירה, זה בוודאי היה על דעת קיום ההסכם בין הנתבעת לתובע, והחזרת כל הסכומים כפי שהוסכם בין הצדדים. ההסכם בין הבת ובין הצדדים איננו הסכם בין בני זוג ועל כן אינו טעון אישור. כמו כן, אמנם הבת לא חתמה על הסכם כלשהו בכתב, אך גם הסכם שנעשה בעל פה מחייב, הן על פי ההלכה והן על פי החוק.

ז. בנוסף לאמור, לשון ההסכם מהווה רגליים לדבר, ואף ראייה גמורה, שהסכום ניתן כהלוואה, שאם לא כן התובע לא היה מסכים להחזירו. טענתו שחתם לפי בקשת הרב מ', והסכים להחזיר את המתנה בגלל בקשתו של הרב - איננה סבירה. הרי על התחייבות למזונות גבוהים שביקשה האישה, הוא לא הסכים לחתום. ואילו היה ברור לו שהכספים ניתנו לו כמתנה, לא היה מסכים לוותר על סכום כה גדול. כמו כן, נציין כי באותו סעיף בהסכם, הוסכם להחזיר את המשכנתא שלקחה בת האישה באותה לשון ממש ולגבי המשכנתא של הבת אין כל מחלוקת שהסכום לא ניתן במתנה. אם כן סביר שההלוואה של האב היא באותו מעמד כמו זו של הבת.

ח. עיין בפסק דין של בית הדין בירושלים, שפרסם לאחרונה, פסק דין מיום כ"ח בטבת התשע"ח (15.01.2018), שניתן בתיק 938836/12, ופורסם על ידי הנהלת בתי הדין ובאתרים משפטיים. בית הדין עסק שם במקרה דומה לשלנו, כשבני זוג ערכו הסכם לפיו הם מתחייבים להשיב לאבי האישה כספים שנתן להם לצורך רכישת דירה. גם שם, ההסכם בסופו של דבר לא קיבל תוקף, והבעל טען שכוונתו היתה להסכים להחזיר את הכספים לפנים משורת הדין במסגרת תנאי ההסכם. בית הדין לא קיבל את טענתו, וקבע כי הסכם שבו הבעל מסכים להחזיר הלוואה לחמיו, נחשב כהודאה על קיומו של החוב והודאה שאין כאן מתנה. כמו במקרה שנדון באותו פסק דין, גם בנדון שבפנינו, טענת התובע איננה מתקבלת על הדעת. אין כל היגיון שהתובע יסכים להחזיר את הסכום לבנק, במקום אבי האישה, אם הוא קיבלו כמתנה.

ט. טעם נוסף: לנתבעת נאמנות בדבריה בטענת מיגו שיכלה לטעון כי הכספים ניתנו לבתה וכי הדירה שייכת לבת בלבד. אמנם בהסכם נכתב אחרת, אך באותו הסכם נכתב שהכספים של המשכנתא יוחזרו לאב.

י. כל האמור לעיל עוסק במקרה שבו הנותן שנתן את הכספים העבירם ישירות למקבל. אך בנדון שבפנינו, הכספים לא הגיעו מעולם לידי התובע והוא לא היה מעולם מוחזק בהם.

הכספים הועברו לחשבון הבנק של הנתבעת ולאחר מכן, לקבלן שבנה את הדירה שנרשמה על שם בת האישה. אמנם מחשבון בנק זה התנהלו כספי שני הצדדים, אך עצם העברת הסכום לחשבון זה איננה מהווה קניין או ראייה לכאורה לזכייתו של התובע בהם. גם כאשר הכספים הועברו לקבלן, עדיין אין כאן העברתם לתובע, שהרי הדירה לא נרשמה על שמו מעולם והוא לא זכה כלל בכספים אלו.

לסיכום: בית הדין קובע כי הסכום שקיבלו הצדדים ממר ב' היה הלוואה ועל כן חלקו של התובע בהלוואה זו יוחזר גם הוא מתוך הכספים המוחזקים בנאמנות בקופת בית הדין.

אחד הדיינים חולק על חלק מההנימוקים שפורטו לעיל, אך מסקנת החלטה זו ניתנת פה אחד על ידי כל חברי בית הדין.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים ובני משפחתם.

ניתן ביום ט"ז בתמוז התשע"ח (29/06/2018).

הרב ינון בוארון

הרב שלמה שושן

הרב חיים בזק – אב"ד

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

חיים בזק 1003727-54678313/
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה